

Центральноукраїнський державний університет імені Володимира Винниченка

CUESC

Центральноукраїнський державний університет
імені Володимира Винниченка
Центр українсько-європейського наукового співробітництва

Всеукраїнське науково-педагогічне
підвищення кваліфікації

УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ОСВІТИ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

3 березня – 13 квітня 2025 року

1256 1996 1233
LIHA-PRES
Львів – Торунь
Liha-Pres
2025

ПРО ПРАВОМОЧНОСТІ ВЛАСНИКА В КОНТЕКСТІ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА НЕЗАКОННЕ ЗБАГАЧЕННЯ

Чистякова А. С.
кандидат юридичних наук, адвокат

Статтею 368-5 КК України передбачена кримінальна відповідальність за незаконне збагачення. При цьому норма КК, якою встановлена відповідальність за незаконне збагачення неодноразово переглядалася Конституційним Судом України, а редакція статті, яка передбачала кримінальну відповідальність за незаконне збагачення неодноразово зазнавала змін. Багато з вчених погоджується, що криміналізація незаконного збагачення (в останній редакції) порушує основоположний принцип права «за одне й те саме двічі не карають». Злочин незаконного збагачення повинен мати характер продовжуваного злочину (цим усувається ризик у неконституційної ретроактивності і забезпечується дотримання принципу crime does not pay») [1].

Зокрема, у кримінально-правовій літературі існує позиція, що незаконне збагачення – це наслідок (результат) вчинення інших злочинів [2]. О.О. Дудоров вважає, що незаконне збагачення є проявом вторинної злочинної діяльності, яка мала місце у минулому, і за допомогою якої особа отримала можливість володіти, користуватися і розпоряджатися певними активами [3]. Він також дотримується позиції, аналізуючи злочин незаконне збагачення у попередній редакції, що «кваліфікація за сукупністю злочинів, передбачених статтями 191, 364, 368 КК, а з іншого, ст. 368-2 КК, можлива лише в тому разі, коли майно, яким особа заволоділа унаслідок вчинення предикатного злочину, не збігається з активами, які є предметом незаконного збагачення [3].

Одночасно в практиці нерідко виникають ситуації, коли орган досудового розслідування кваліфікує дії особи за ст. 368-5 КК одразу після передачі активів особі (наприклад, коли відбувається затримання, повідомлення про підозру одразу після передачі таких активів). Таким чином виникає питання чи можна кваліфікувати дії особи за ст. 368-5 КК України якщо вона ще встигла реалізувати правомочності власника?

Термін «набувати» означає ставати власником кого-, чого-небудь, діставати, здобувати кого-, чого-небудь тощо [4].

Набуття активів у власність означає вчинення в минулому діяння, за допомогою якого особа дістала можливість володіти, користуватися

і розпоряджатися певними активами. Відповідно до ст. 328 ЦК право власності набувається на підставах, що не заборонені законом, в тому числі з правочинів. Термін «набувати» означає ставати власником кого, чого-небудь, діставати, здобувати кого-, що-небудь тощо. Ставати власником – отримувати реальну можливість володіти, користуватися та розпоряджатися активами на свій розсуд. Це по суті означає можливість вчинення розпоряджень, інструкцій чи інших розпорядчих рішень стосовно активів, що є предметом незаконного збагачення. А тому констатувати, що особа набула активи чи що «стала власником активів», очевидно, можно лише в тому випадку, коли в такої особи з'явилась можливість реалізувати правомочності власника.

Право володіння – це юридично забезпечена можливість фактичного панування власника над річчю [5]. Це визначення містить дві ознаки права володіння: ознаку, якою визначалась суть цього поняття, – «панування власника над річчю»; та ознаку, якою визначався характер панування, – «фактичне панування», тобто дійсне, реальне.

І.В. Спасибо-Фатєєвою право володіння розглядається як право фактичного, фізичного й господарського панування над річчю, що міститься у можливості особи тримати належну їй річ у себе [6].

О.С. Яворською право володіння визначається як вільна і незалежна від інших можливість доступу до фактичного впливу на майно [7].

Права володіння варто визначати через матеріальний зв'язок особи з річчю, який означає матеріальний контакт особи з річчю або інший тісний зв'язок між особою і річчю.

Важлива ознака права володіння полягає у тому, що такий матеріальний зв'язок має бути реальним чи реально можливим і особа, що володіє річчю повинна мати реальні можливості в будь-який момент розпочати реальне (дійсне) володіння річчю, користування та розпорядження нею. Така ознака відмежовує право володіння від звичайного тримання речі без законних підстав.

Право розпоряджання охоплює значне коло дій, які може вчиняти власник, зокрема: а) дії власника, спрямовані на передачу права власності іншій конкретній особі; б) дії власника, спрямовані на передачу іншій особі частини своїх прав; в) право власника укладати правочини на встановлення обтяжень свого права власності; г) дії власника, спрямовані на знищення майна, на припинення фізичного існування речі не у зв'язку з її споживанням. Тобто право фізично знищити річ (спалити, поламати, позбавивши її будь-якої цінності); д) відмова власника від права власності на річ, тощо.

Отже, право власності передбачає три правомочності власника – володіння, користування та розпорядження. Таким чином, кваліфікація за ст. 368-5 КК України можлива лише тоді, коли щодо активів,

які є предметом злочину, у особи виникла можливість здійснювати правомочності власника: можливість володіти, користуватися та розпоряджатися своїми активами.

Література:

1. Окрема думка судді Конституційного Суду України Шевчука С. В. стосовно рішення Конституиного Суду України у справі за конституційним поданням 59 народних депутата України щодо відповідності Конституції України конституційності статті 368^2 КК України»

2. Гузоватий О. І. Реалізація вимог статті 20 Конвенції ООН проти корупції «Незаконне збагачення» у кримінальному законодавстві деяких європейських країн / О. І. Гузоватий // Наук. вісн. Дніпропетр. держ. ун-ту внутр. справ. 2012. No 3. С. 504–514 ; Трепак В. М. Незаконне збагачення: кого і за що каратимуть / В. М. Трепак [Електронний ресурс]. Режим доступу : https://gazeta.dt.ua/.../ nezakonne-zbagachennya-kogo-i-za-scho-karatimut-_. html

3. Дудоров О.О. Кримінально-правові аспекти незаконного збагачення (погляд теоретика в очікуванні судової практики) / О. О. Дудоров // Юридичний електронний науковий журнал. 2017. No 1. С. 129–142 [Електронний ресурс]. Режим доступу : http://lsej.org.ua/1_2017/35.pdf

4. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з додат. І допов.) / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. К. ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005, 1258 с.

5. Соловйова А. М. Проблеми кримінально-правової охорони власності в Україні. Генезис публічного права: від становлення до сучасності. URL: http://www.nikolaevonua.org.ua/10_Genezis% 20publichnogo%20prava.doc (дата звернення: 10.12.2018).

6. Харьковская цивилистическая школа: объекты гражданских прав : монография / под общ. ред. И. В. Спасибо-Фатеевой. Харьков, 2015. 715 с.

7. Яворська О. С. Договірні зобов'язання про передання майна у власність: цивільно-правові аспекти : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.03. Київ, 2011. 36 с.